

Kršćanski sveci u tradicionalnoj farmakopeji :prilog sistematizaciji prema bolestima i dijelovima tijela

---

Škrobonja, Ante

Source / Izvornik: **Medicina, 2002, 38, 11 - 15**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:184:506441>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

KRŠČANSKI SVECI U TRADICIONALNOJ FARMAKOPEJI - Prilog sistematizaciji prema bolestima i dijelovima tijela

CHRISTIAN SAINTS IN THE TRADITIONAL PHARMAKOPOEIA - A contribution to the systematisation according to diseases and body parts

Ante Škrobonja

SAŽETAK

Cilj: popisati krščanske svece koji se štuju kao zaštitnici od bolesti i temeljem hagiografskih podataka objasniti podrijetlo zaštitnog svojstva koje im se pripisuje.

Metode: 1. obrada literature koja tretira svetačke životopise, sakralnu ikonografiju i liturgiju, 2. posjet crkvama, samostanima i muzejima.

Rezultati: Višegodišnjim istraživanjem sakralne literature i umjetničkih djela obradeno je više od 150 krščanskih svetaca koji se štuju kao zaštitnici od pedesetak simptoma, bolesti i najznačajnijih organa i dijelova tijela. Najviše se svetaca (23) zaziva protiv kuge, po 18 protiv glavobolje i vrućica, 13 protiv epilepsije i 11 protiv čireva. Nakon univerzalne zaštitnice i pomoćnice Bl. Dj. Marije, pojedinačno se najčešće zazivaju Antun Padovanski, Franjo Asiški i Egidije ("pokrivači" svaki po šest bolesti), te Bartol Apostol, Ivan Krstitelj, Katarina Aleksandrijska i Kristofor (štiteći svaki od pet bolesti). Ostali sveci, zazivani manje, najčešće su "specijalizirani" za jednu ili dvije bolesti ili jedan ili dva organa.

Zaključak: Istaknuti primjeri pokazuju da se interdisciplinarnim pristupom sakralnoj umjetnosti i baštini, može doći do mnogobrojnih spoznaja koji nadrastaju religijsku poruku. Na taj se način obogaćuje povijest medicine u najširem smislu.

Ključne riječi: dijelovi tijela, bolest, povijest medicine, religija

UVOD

Osvrnemo li se s povijesnog motrišta na ulogu vjere u krščanskoj etnomedicinskoj tradiciji, na prvoj mjestu susrećemo Boga i njegova sina Isusa. Potom slijede sveci kao Božji ugodnici preko kojih Bog daje razne milosti, pa i zdravlje. Među njima je na prvoj mjestu Isuso-

ABSTRACT

Aim: To register Christian saints worshipped as the protectors from diseases and, basing upon the hagiographic data, to explain the origin of the protective qualities that have been attributed to the saints

Methods: 1) elaboration of literature dealing with saints' hagiographies, sacral iconography and liturgy; 2) visiting churches, monasteries, and museums

Results: The research of sacral literature and the works of art, performed during the last several years, has revealed more than 150 Christian saints protecting from about 50 diseases and symptoms, as well as "covering" the most important body parts and organs. The highest number of saints has been invoked against plague (23), 18 has been invoked against headache and fever, 13 against epilepsy, and 11 against sore. Individually, after universal helper Holly Virgin Mary, the most often invoked are Anthony of Padua, Francis of Assisi, and Egidius (each being "responsible" for 6 diseases), as well as Bartholomew the Apostle, John the Baptist, Catherine of Alexandria, and Christopher (5 diseases each). Other, less invoked saints are mostly "specialized" for one or two diseases or organs.

Conclusion: The examples presented in this work demonstrate that, by using interdisciplinary approach to sacral art and tradition, one can arrive to numerous valuable data surpassing a mere religious message. These data present significant contributions to the history of medicine in its broadest sense.

KEY WORDS: body parts, disease, history of medicine, religion

va majka Blažena Djevica Marija koju krščanska pobožnost naziva "*salus infirmorum – zdravlje bolesnih*", a u nas se štuje kao Gospa od zdravlja. Pogledamo li dalje na plejadu svetaca i svetica koji se tradicionalno štiju kao zaštitnici u nevoljama i od mnogih bolesti, ostat ćeemo zatečeni njihovom brojnošću i snagom kultova koji tijekom svih ovih stoljeća, usprkos svekolikom napretku medicine, ne gube na značenju.

Cilj je ovog priloga podsjetiti na značenje svetaca zaštitnika u tradicionalnoj medicini krščanskoga puka te ih, barem okvirno, pokušati sistematizirati prema određenim bolestima ili dijelovima ljudskoga tijela spram kojih im se pripisuju zaštitničke moći.

Ustanova: Katedra za socijalnu medicinu i zdravstvenu ekologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci

Prispjelo: 15. 4. 2002.

Prihvaćeno: 10. 6. 2002.

Adresa za dopisivanje: Prof. dr. Ante Škrobonja. Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Ul. Braće Branchetta 20, 51000 Rijeka. E-mail: anteskrobonja@yahoo.com

Budući da na hrvatskom jeziku imamo objavljeno razmjerno malo radova o toj temi, ovaj je prilog zamišljen kao svojevrstan prednacrt za daljnja istraživanja s ciljem stvaranja jedinstvenog djela u kojem bi se primjereno valorizirali ne samo religijski i hagiografski elementi, već i dio složenog fenomena sakralno-medicinske sprege u prošlosti, s mogućim aplikacijama u sadašnjosti i budućnosti.

IZVORI I METODE ISTRAŽIVANJA

Kao dio autorova opusa posvećenog sakralno-medicinskoj tematici,¹⁻⁴ i ovaj je prilog temeljen podjednako na bogatoj sakralnoj i povjesno medicinskoj literaturi, kao

i na terenskom radu. Od literature su korištene knjige s općim religijskim sadržajima,⁵ zatim opća hagiografska djela,^{6,7} na koje se nadovezuju prikazi svetaca zaštitnika od bolesti^{8,9} i svetaca koji su bili liječnici ili su se bavili liječenjem.¹⁰ Uz to valja podsjetiti da se korisni podaci mogu pronaći i preko interneta.¹⁰⁻¹³

Drugi dio saznanja sakupljen je i potvrđen tijekom višegodišnjeg rada na terenu i putem korespondencije s brojnim svećenicima, redovnicima, časnim sestrama, polihistorima, povjesničarima medicine i inim znalcima. Uz obilazak crkava, samostana i muzeja te prigodnih izložaba diljem Hrvatske, obavljeni su mnogi razgovori te pregledani i fotografirani zanimljivi objekti.

REZULTATI Bolesti, dijelovi tijela i sveci zaštitnici

ALKOHOLIZAM

Ivan od Boga

BEZIZLAZNI

SLUČAJEVI

Rita

BJESNOĆA

Hubert

Oton Bamberški

BRADAVICE

Klotoald

BRONHALNA ASTMA

Ana

Egidije Marija

od sv. Josipa

Andjelo

Jeruzalemski

BUBREZI

Lambert

BUBREŽNI KAMENCI

Kuzma i Damjan

Liborije

ČIREVI

Amando

Benvenuta

Kamilo de Lellis

Klotoald

Klotilda

Kuzma i Damjan

Pacifik

Pelegrin

Porfirije

Rok

Teobald

DJEČJE BOLESTI

Gudula

Ivan Krstitelj

Klement

Pankracij

Udalrik

DJEČJE GROZNICE

Redegunda

DOJENJE

Egidije

DOJKI

Agata

DUŠEVNE BOLI

Bernardin Sijenski

FISTULE

Fijakr

GLAVOBOLJA

Anastazija

Apolonija

CIRIĆI

Cirijaka

DIONIZIJE

Dionizije

EUSTORGije

Franjo Asiški

Hubald

GRADJEVINE

Katarina Sienska

Marija Magdalena

de'Pazzi

Pankracij

GRADJEVINE

Petar Veronski

GRADJEVINE

Stjepan

GRADJEVINE

Udalrik

GRADJEVINE

Vinko Ferrerski

GRADJEVINE

Pavao apostol

GRADJEVINE

Franjo Saleški

GRADJEVINE

Josip Benedikt

GRADJEVINE

Cottolengo

GRADJEVINE

GRČEVU U TRBUHU,

GRADJEVINE

CRIJEVNE BOLESTI,

PROLJEV, UPALA

SLIJEPOG CRIJEVA

Albertino

Aredije

Batilda

Erazmo

Ignacije Lojolski

Pantaleon

Pavao

Udalrik

Veronika Giuliani

Wolfgang

GRIPA

Andrija Ibernon

Ivan Franjo Regis

GRIZODUŠJE

Ignacije Lojolski

GRLO

Balbina

Blaž

Bernardin Sijenski

Ignacije Antiohijski

Marko Montegaleški

GUBA

Egidije

Lazar

Silvestar

HEMOROIDI

Fijakr

HERPES ZOOSTER

Anton Pustjinjak

IZNENADNA SMRT

Barbara

Kristofor

JETRA

Franjo Asiški

Josip Benedikt

Cottolengo

Toma Akvinski

JEZIK

Ivan Nepomuk

Katarina Aleksandrijska

Leon III.

KAMENCI

Alfonz Rodríguez

Benedikt

Ivan Krstitelj

Lambert

Liborije

KAŠALJ

Ana

Marija Magdalena

de'Pazzi

KOREJA

Amando

Vid

KOŽNE BOLESTI

Amando

Anton Opat

Bartol apostol

Benedikt

Klotoald

Ignacije Antiohijski

Ljudevit IX.

Martin

Mena

KOSTOBOLJA

Wolfgang

KRIŽOBOLJA

Lovro

Paulin Noleški

Urban II.

KRONIČNE BOLESTI	OČI	POROĐAJ	SLEZENA
Aldegonda	Alojzije Gonzaga	Ana	Franjo Asiški
KRVARENJE	Augustin	Anton Padovanski	SRCE
Volfgang	Anton Padovanski	Ema	Eleuterij
Gervazije i Protazije	Ema	Erazmo	Elizabeta Ugarska
KUGA	Jeronim	Katarina Alksandrijska	Ivan od Boga
Alojzije Gonzaga	Klara	Kunigunda	Lutgarda
Anton Firentinski	Leon III.	Margareta	Terezija Avilska
Anton Opat	Lucija	Notburga	SPOKOJNA SMRT
Bruno	Otilija	Pankracij	Andija
Ciprijan	Sibilina	Šimun	Avelino
Franjo Asiški	Triduana Škotska	Udalrik	Gertruda
Franjo Marija iz	Udalrik	PREHLADA	Stjepan
Camporosa	Volfgang	Andrija Ibernon	STARACKA
Franjo Ksavverski	ODUZETOST	Mauro	DALEKOVIDNOST
Franjo Paulski	Fina	PROLJEV → GRČEVU	Jeronim
Genar	Ivana Franciska	TRBUHU...	SUŠICA
Grgur Veliki	de Chantal	PROMUKLOST	Ljudevit (biskup)
Josip Benedikt	Servul	Bernardin Sijenski	Ljudevit IX. (kralj)
Cottolengo	Volfgang	PROŠIRENE VENE	ŠEPAVOST
Juraj	OPEKLINA	NA NOGAMA	Klotilda
Karlo Boromejski	Barbara	Amando	TIFUS I PARATIFUS
Katarina Sienska	Florijan	Pelegrin	Damas
Kazimir	Ivan Apostol	RAK	Amalberga
Rafael ark.	Lovro	Aldegonda	TJESKOBA
Rok	OPSJEDNUTOST	Egidije	Kasijan
Sebastijan	Cirijak	Gala	TROVANJA
MOŽDANI UDAR	Geminjan	Josip Leoneški	Anastazija
Andrije Avelino	OTEKLINA	Rita	Benedikt
Ivan od Križa	Redegunda	Sinklektika	Ivan Apostol
Veronika Giuliani	OZLJEDE	Teodozije	UBOD PČELE
Volfgang	Bartol apostol	RANE → OZLJEDE	Ambrozije
MUCANJE	Sebastijan	REUMATIZAM	UJED ZMIJE
Klara	PADAVICA	Alfons Marija	Gaudencije Osorski
NEODREĐENE BOLESTI	Bartol apostol	de'Liguori	Pavao
I BOLOVI	Bernard	Nikola	Hubert
Ema	Egidije	RUKE I NOGE	ULOZI
Franjo Paulski	Ivan Krizostom	Alfonz Rodríguez	Filip Neri
Hildegarda Bingenška	Ivan Krstitelj	Franjo Asiški	Grgur Veliki
Leonard	Juraj	Ivan Damaščanski	Mauricije
Liberata	Kristofor	Julija	USTA
Rita	Mauricije	Klotilda	Feliks Sutriški
NEPLODNOST	Sebastijan	Oringa	Ivan Nepomuk
Ana	Udalrik	SIDA	UŠI
Anton Padovanski	Valentin	Alojzije Gonzaga	Augustin
Egidije	Vinko Ferrerski	SIFILIS	Aurelijan
Filip Neri	Vid	Dionizije	Egidije
Franjo Paulski	PLUĆA	Fijakr	Kalimero
Margareta	Koleta	Juraj	Mauricije
Nikola	Pankracij	Klotoald	Pavao
NESANICA	Severin Noričanin	Rok	VELIKE BOGINJE
Marija Bartolomejska	Sulpicij	Sebastijan	Martin
Sedam spavača	PELAGRA	SKORBUT	VODENA BOLEST
NESREĆE NA	Ruža Viterbska	Marija Magdalena	Anton Padovanski
PUTOVANJU	PUTOVANJU	de'Pazzi	Liborije
Kristofor	POBAČAJ	SLABOVIDNOST	Klara
NEURALGIJE	Katarina Aleksandrijska	Jeronim	Egidije Marija
Medard	Margareta		od sv. Josipa
			Franjo Asiški

VRAT
Urzicin
VRTOGLAVICA
Ivan Krstitelj
VRUĆICA
Amalberga
Anton Firentinski
Anton Padovanski
Barbara
Benedikt

Damas
Dominik
Juraj
Ignacije Lojolski
Liborije
Lovro
Oton Bamberški
Petronila
Redegunda
Sigismund
Udalrik

ZARAZNE BOLESTI
Karlo Boromejski
ZUBI
Apolonija
Elizabeta Ugarska
ŽIVČANE BOLESTI
Akarije
Bartol apostol
Bernard
Marija Bartolomejska
Vid

ŽELUDAC
Franjo Asiški
Ivana Franciska
Šantalska
Toma Akvički
ŽLIJEZDE
Kuzma i Damjan

RASPRAVA

Iz netom prikazane sistematizacije proizlazi da se najviše svetaca (23) zaziva protiv kuge, po 18 protiv glavobolje i vrućica, 13 protiv epilepsije i 11 protiv čireva. Pojedinačno, najviše se zazivaju Antun Padovanski, Franjo Asiški i Egidije ("pokrivajući" svaki po šest bolesti), te Bartol Apostol, Ivan Krstitelj, Katarina Aleksandrijska i Kristofor (štiteći svaki od pet bolesti). Ostali sveci, zazivani manje, najčešće su "specijalizirani" za jednu ili dvije bolesti ili jedan ili dva organa.

Veoma je zanimljivo kako su i kojim redom pojedini sveci odabirani za zaštitnike i pomoćnike uz određene bolesti. S praktičnog povjesno-medicinskog motrišta posebno su zanimljivi oni sveci koji su se za života, s više ili manje vjerojatnosti, bavili liječenjem, ili čak bili liječnici: apostol Luka, Aleksandar Lionski, Zinobije Sidonski, Dionizije, Pantaleon, Kuzma i Damjan, Emilijan... do naših suvremenika, kao što su Giuseppe Moscati, Jacques Desiré Laval i Riccardo Pampuri. No, usprkos objektivno očekivanoj vezi s određenim bolestima, to i nije uvijek tako, te se oni općenito cijene po svekolikome medicinskom djelovanju. Kad je pak riječ o određenoj bolesti, ili dijelu tijela, u najvećem broju slučajeva zaštitnu je moć predodredila asocijativnost s bolestima od kojih je svetac bolovao i hrabro se s njima nosio. Primjer je sv. Franjo i bolesti jetre s vodenom bolešću, sv. Rok i kuga, sv. Lazar i guba, sv. Anton Pustinjač i kožne bolesti. Od kojih li sve bolesti nije bolovala Hildegarda Bingeška itd. Slično će biti i u torturi zadobivenim ranama i dijelovima tijela koji su žrtvovani tijekom mučenja: sv. Apoloniju su čupali zube, sv. Agati odsjekli grudi, sv. Bartolu su derali kožu, sv. Lovro je pržen na žaru. Neki su sretno preživjeli nezgode: sv. Ivan Apostol i sv. Benedikt – trovanje, a sv. Pavao ujed zmije otrovnice...

U igri je nerijetko lingvistička asocijacija s imenom sveca, a najeksplicitniji primjer su neki od svetaca-zaštitnika vida i zaštitnika od bolesti očiju. Tako će najpoznatija među njima, sv. Lucija, unatoč tome što su joj u torturi bile pošteđene oči, postati zaštitnicom od bolesti očiju isključivo iz osnove svog imena (*lat. lux, lucis =*

Slika 1. Romulo Venuci: Zavjetna slika Majci Božjoj Trsatkoj, 1975. Oltarna slika u župnoj crkvi Sv. Roka i Gospe Trsatske u Zvonimirovcu.

Slika 2. Radionica Franje Matijana: Prizori iz života sv. Antona Padovanskog – Čudesno iscjeljenje amputirane noge. Samostan Male braće, Dubrovnik

svjetlo) kao svojevrsne metafore vida. Slično će biti na njemačkom jezičnom području sa sv. Augustinom (*Auge = oko*) te u Hrvata i Slovenaca sa sv. Vidom. Sv. Klara (*tal. Chiara*) zapamćena je po jasnoći pogleda "*chiarezza della vista*". Od ostalih, sv. Jeronim imao je problema sa staračkom slabovidnošću, sv. Otilija rođena je slijepa,

Slika 3. Beato Angelico (1387.-1455.): Stigmatizacija sv. Franje. Strossmayerova galerija starih majstora, HAZU, Zagreb.

Slika 4. Marten de Vos (1530.-1503.): Sv. Rok, sv. Kuzma i sv. Damjan. Zavjetna oltarna pala Matka Gradička poklonjena istoimenoj crkvi u Grgurićima kraj Dubrovnika nakon epidemije kuge 1588.

ali je progledala nakon krštenja u 11. godini, sv. Sibilina je u 12. godini oslijepila, a zatim u samostanu ponovno progledala. Želeći ostati djevicom, sv. Triduana Škotska sama si je iščupala oči u koje se zaljubio vatreni obožavatelj.

Nastavimo li dalje, katkad ćemo naići i na neočekivane asocijacije koje ne možemo sasvim objasniti. Zato, umjesto traženja racionalnog odgovora, prisjetimo se da smo često i u domeni legende, a tu pitanja i odgovori žive u nekim sasvim drugim odnosima.

ZAKLJUČAK

Slijedom naznačenih razmišljanja, na kraju ovog prikaza vjerojatno će se nametnuti saznanje da je opsežan popis predstavljenih svetaca mogao biti čak i veći. S jedne strane, koliko se god autor trudio, zacijelo nisu navedeni svi "lokalni" zaštitnici, a s druge pak strane, računajući na uistinu velik broj novoproglašenih svetaca i blaženih, koji su očito već zaživjeli u pučkoj pobožnosti sredina iz kojih su potekli, očekivati je da će kultovi neki od njih uskoro dospjeti i k nama.

U zaključku ovog prikaza temeljenom tek na djeliču neizmjerno bogate sakralne baštine, možemo reći da ona svojim univerzalnim porukama uvelike nadmašuje uske religijske okvire i postaje značajnim dijelom opće kulture, pa tako i medicinske povjesnice.

LITERATURA

1. Škrobonja A. Sveci zaštitnici od zaraznih bolesti u hrvatskoj medicinskoj tradiciji. Infekt Glasn 1997;17:69-72.
2. Škrobonja A, Mužur A. Cult of St. Sebastian in Istria. Croatian Med J 1998;39:77-81.
3. Škrobonja A. Sveci-zaštitnici nekih zanimanja vezanih u more, rijeke i jezera. U: Petri N, Andrić D, Ropac D. ur. Book of Proceedinggs. 1st Congress of the Alps-Adria Working Community on Maritime, Undersea, and Hyperbaric Medicine. Opatija, 18 - 21 April 2001. Split: Croatian maritime, undersea, and hyperbaric medical association. 2001:13-20.
4. Škrobonja A, Kontošić I, Bačić J, Vučevac - Bajt V, Mužur A, Golubović V. Domestic animals as symbols and attributes in Christian iconography : some examples from Croatian sacral art. Vet Med Czech 2001; 46:101-7.
5. Badurina A. Ur. Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Ivančević R. Uvod u ikonologiju. Drugi pretisak prvog izdanja iz 1979. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1990.
6. Bibliotheca Sanctorum, 12 voll. Roma: Pontificia Università lateranense, Città Nuova, 1961 - 1971.
7. Lazarini P. Il libro dei Santi. Padova: Edizioni Messaggero di San Antonio. 1993.
8. Frey EF. Saints in medical history. Clio Medica 1979;14:35-70.
9. Stein S. Guarire con i santi ... e con le erbe. Casele Monferrato: Edizioni Piemme, 1991.
10. Catholic online saints index, <http://www.catholic.org/saints/stsindex.html>
11. Ökumenisches Heiligenlexikon. <http://heiligenlexikon.de/Biographien.htm>
12. Patron Saints, <http://www.catholic-forum.com/saints>
13. The Catholic Encyclopedia. <http://www.newadvent.org/cathen/>